

Т. П. Мироненко, Л. С. Добровольська,
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв

ДО ПИТАННЯ КОНТЕКСТУ У СУЧАСНІЙ АМЕРИКАНСЬКІЙ ПРОЗІ

У статті розглядаються поняття дискурсивного аналізу, реперспективізації стилістичних прийомів, контекстуальності, лінгвістичного моделювання, дейксис на матеріалі роману Тома Вульфа «Вогонь марнославства». Автори статті аналізують та наводять приклади переключення контексту, що змінює сприйняття та розуміння дискурсу.

Ключові слова: лінгвістика, текст, дискурсивний аналіз, реперспективізація, контекстуальність, дейксис, вертикальний та горизонтальний контекст.

В статье рассматриваются понятия дискурсивного анализа, реперспективизации стилистических приемов, контекстуальности, лингвистического моделирования, дейксис на материале романа Тома Вульфа «Костры амбиций». Авторы статьи анализируют и приводят примеры переключения контекста, что позволяет изменять восприятие и понимание дискурса.

Ключевые слова: лингвистика, текст, дискурсивный анализ, реперспективизация, контекстуальность, дейксис, вертикальный и горизонтальный контекст.

The article observes such issues as discourse analysis, linguistic modeling, the reperspectivization of stylistic devices, contextuality, deixis examining the vocabulary and grammar in Tom Wolfe's novel «Bonfire of the Vanities». The authors make examples and analyze the switching of the concept that changes the perception and understanding of the text or discourse.

Key words: linguistics, text, discourse analysis, reperspectivization, contextuality, deixis, vertical and horizontal context.

Літературний твір, з одного боку самодостатній і замкнутий в собі самому, а з іншого – різними гранями стикається з позатекстовою дійсністю, – контекстом. Під контекстом у широкому значенні розуміють усю сукупність явищ, безпосередньо притаманних тексту художнього твору, і разом з тим тих, що не пов'язані з ним.

За визначенням І. М. Кочан, контекст – це змістово закінчений відтінок усного та писемного мовлення, достатній для визначення смислу слова, виразу чи речення, що входять до його складу, для встановлення граматичних словоформ, характеристики синтаксичних структур і для з'ясування стилістичного або лінгвістичного функціонування слів (словоформ) виразу чи вислову [8, с. 45].

Професор І. Ковалик поділяє контекст на горизонтальний та вертикальний: горизонтальний контекст передбачає наявність мовної одиниці в її оточенні, що допомагає з'ясувати задум автора твору. Виходячи з об'єкту нашого дослідження, а саме роману Т. Вульфа «The Bonfires of the Vanities» ми розглядаємо вертикальний, філософський контекст (контекст ситуацій), що дозволяє простежити авторський намір залучення читача до сприйняття інформації, яку він об'єктивно закрив у літературний твір з метою її адекватного розуміння.

До найбільш актуальних проблем зокрема адекватного розуміння контексту художнього твору низка питань пов'язаних із реперспективізацією контекстних ситуацій. Велика увага приділяється проблемі не тільки основного контексту але й підтексту, що розглядається в нерозривному зв'язку з дискурсивним аналізом.

Підтекст, у свою чергу – вербально не виражена, прихована інформація, яка виявляється в процесі читання тексту на тлі основної, змістово-фактуальної інформації завдяки здатності мовних одиниць породжувати асоціативні та конотативні значення [8, с. 46].

В англійській мові, якій притаманна SVO (Subject-Verb-Object) -структура, кожна деталь тексту – дискурсу впливає на зміну контексту. У літературознавстві та лінгвістиці існує думка про те, що широке використання художньої деталі може служити важливим показником індивідуального стилю і характеризує таких, авторів, як Е. Хемінгуей, К. Менсфілд, Т. Вульф та інші.

Як визначають лінгвісти, контекст – одне з найбільш часто уживаних понять у сучасних дослідженнях з прагматики, дискурсивного аналізу, соціолінгвістики у формальному лінгвістичному моделюванні. Незважаючи на часте звернення лінгвістів до вищевказаного поняття, контекст не має чітких меж, таким чином, його переключення та зміна залежить від того, в рамках якого напряму працює дослідник [2; 5; 6].

Такий підхід дозволяє моделювати контекст засобами формальних граматик; крім того, в ряді випадків саме контекстом визначається сама можливість застосування правила до конкретної мовної одиниці. Важливо, що у формальних лінгвістичних моделях контекст є внутрішньою властивістю мовного вираження і ніяк непов'язаний з носіями цієї мови та умовами його використання [1].

Суттєвим моментом, який сприяє зміні контексту, є те, що концепт може бути одиницею структурного знання. В якості методу аналізу породжуваної і вихідної структури знання пропонується скетч-фрейм, який представляє собою структурований концепт, що містить елементи та їх значення, активізовані для розуміння конкретної ситуації. На відміну від власне фрейму, що включає весь «пакет» знання про ту чи іншу ситуації, він містить інформацію, релевантну на момент мови. Виникаючи внаслідок звуження, фокусування окремих елементів і значень фреймів, скетч-фрейм дозволяє передати зміну контекстуальних структур [3].

Особлива просторова контекстуальність двох об'єктів може бути зашифрована як скетч-фрейм у романі Т. Вульфа «The Bonfires of the Vanities», тому наведемо декілька прикладів. Семантика цих виразів обов'язково включає елемент контекстуальності, в даному випадку структуру області. Інший аспект контекстуальності виражений в однаковому вживанні виразів як показано на прикладах:

(1) *Harlem rises up!*

(2) *All of black New York rises up!*

У кожному з цих випадків орієнтир, в залежності від якого розташована траєкторія, є частиною висловлювання. Контекстуальність прикладу (1) полягає в тому, що орієнтиром ситуації є загальне положення адресата або учасника мови. Приклад (2) – репліка взята із діалогічного мовлення, то вона є акцентом попереднього висловлювання.

Отже, у даних прикладах спостерігається ситуація про яку вказували вище: зв'язок між лінгвістичною областю та контекстуальністю є фактичним, який домінує у поясненні виразів та впливає на сприйняття контексту.

Домінуюче ставлення лінгвістичної області вочевидь не є обов'язковим станом для використання таких лексичних аспектів як прийменники *below* і *above* і прийменників вказуючих відношення об'єкту чи суб'єкту *of*, але це важлива умова в конструкціях, де орієнтири лінгвістично не представлені. Особливої уваги вимагають просторові висловлювання, які позначають положення частин специфічного тексту, які відповідають важливим на даний момент лінгвістичним частинам.

У наведеному прикладі прийменники *below*, *above* і *of* потребують проєкційної контекстуальності, стало англійською традицією, а саме ця традиція відрізняє їх від інших прийменників, таких як *around*, не приймають участі у створенні прикладу (1), для того, щоб створити допоміжну контекстуальну одиницю [7].

Іншим прикладом висловлювання спрямованого на змінення контексту, орієнтир якого може бути розтрактований за допомогою прийменників *across* і *down* як показано у прикладах (3) та (4).

(3) *The rain was running down his face.*

(4) *Maria was sitting across the table from Sherman.*

У прикладі (3) предметом контекстуальності виступає процес граматичної одиниці разом із прийменником який, створює лінгвістичний контекст. Існує певна різниця між представленими прикладами (3) і (4). Відтак, використання різних прийменників є особливим підтипом їх стандартного використання, коли у (4) прикладі контекстуальність суб'єкта подана за допомогою прийменника *across*, що є прототипом і об'єктивним використанням особливого підтипу.

Для паралельно просторових висловлювань таких як, *opposite* або *in the middle* контекстуальність завжди вважається можливою, насамперед, в залежності від способу трактування.

Очевидно, що Марія може сидіти навпроти Шермана, але усе залежить від точки зору стороннього глядача, адже місце знаходження одного із суб'єктів можна розглядати навпаки (з ліва на право чи з права на ліво).

Із прикладів наведених вище можемо сказати що, існують певні відмінності у ступені умовності у якій конфігурація контекстуальності може асоціюватися із особливою лексичною формою. Також існують лінгвістичні аспекти, які завжди включають в себе контекстуальність в залежності від області як частини їх семантичної характеристики [2, с. 22-26].

Як видно, в залежності від лінгвістичних та граматичних маркерів, контекстуальність може асоціюватися з різними елементами мови та на різних ступенях умовності. Звичайно завдання визначити клас елементів у мові, чий значення обов'язково визначають елементи області як дійктичні елементи, залежить від сприйняття та розуміння тексту читачем.

Іншими прикладами чий значення вимагають осмислення в залежності від деяких елементів області, є наприклад, дійктики, а саме в нашому випадку, дієслова *come* і *go* і простий минулий час (в англійській та деяких інших мовах).

Наприклад:

(5) *Maria kept going off on tangents* [9, с. 47].

Glenda was the very picture of gentility, having tea, while Mr. Kramer, lord of the ant colony, came tramping through to the bathroom barefooted, bare-legged, tousle-headed, wearing a tattered old plaid bathrobe [9, с. 32].

(6) *He took a couple of steps toward her, but he resisted going very close* [9, с. 74].

Із вказаних прикладів можна встановити, що маркерами дійктичних елементів є дієслово *go* яке вжито у різних граматичних формах, що надало лексичної забарвленості.

Існують також різні трактування щодо лексикалізації поданих прикладів, в залежності від того, що хотів сказати суб'єкт. Так на прикладі (5) ми розуміємо, що Марія продовжувала йти до об'єкту, а на другому прикладі (6) «він зробив декілька кроків до неї, але не наважився підійти над-то близько». В даному прикладі із дієсловом *go* вибір часу не впливає на те, що малось на увазі, тому що даний вибір може виконувати роль суб'єкта, об'єкта і того хто бере безпосередню участь при висловлюванні [6].

Трохи іншого відтинку набувають слова, які описують місце, де відбувається подія у минулому часі, тобто коли суб'єкт знаходиться у межах теми, але в не часу, не розмежуючи їх. І вдалим прикладом є (6) висловлювання, він зробив декілька кроків, але не наважився підійти. Дія відбувається у минулому і у межі однієї теми, і не розмежується контекст.

До того ж до безпосередньо доведених елементів, які служать ознакою загального обґрунтування, існують елементи, які вказують на інше, більш конкретне конструювання.

Ця форма є відмінною рисою зразків, які можна назвати дейкисом першої особи, вона представлена в таких виразах як *here*, *now*, *this/that*, *these/those*. Наприклад, тоді як вираження *yesterday* дійсно вимагає пояснень і обґрунтувань, воно не показує точного тимчасового значення, а також воно не вимагає особливого концептуалізатора. Вираження *now*, з іншого боку, позначає те, що час розмови збігається з дією (тобто, час передбачений концептуалізатором 1 – це час спілкування, не обов'язково саме той момент, в який відбувається розмова) [5, с. 22].

Визначальними частками дейксисту першої особи є *there, then, that*. Останні *there, then, that*, досить часто називають «дистальними», «віддаленими від центру», передбачається, що ці групи виразів виражають різні дистанції між концептуалізатором і об'єктом, про який формується поняття. За визначенням Дж. Дженсена терміни мають більше загального в тлумаченні між концептуалізатором і об'єктом, про який формується поняття, чим коли вони знаходяться на відстані один від одного. Наприклад, коли лікар обстежує хворого область пацієнта, він запитує «Тут болить?», а пацієнт відповідає «Так, це те місце, де у мене болить». Різниця між «тут» і «це місце» – відповідь пацієнта, не може розглядатися особливо (не) проксимально, оскільки область про яку вони говорять – це тіло пацієнта[8].

Так, наприклад, у романі «Вогнище Марнославства» зустрічається велика кількість прикладів дейксисту, які тісно переплітаються із лінгво-психологією.

«Cattle! Birdbrains! Rosebuds! Goyim! You don't even know, do you? Do you really think this is your city any longer?» [9, с. 327].

«Ви незграби, неuki! Не розумієте? Думаєте, це місто як і раніше ваше?».

«Where are we, Sherman?»

«Де ж ми знаходимося, Шерман?» [9, с. 82].

Із поданого вище прикладу ми можемо зробити наступне – займенник *this* виступає дейксистом першої особи. Прихований контекст, який ще часто називають підтекстом є побудований на психологічному аспекті. Швидше священно-служитель хоче підкреслити, що та область, до якої цей діалог відноситься, видніша йому, а не нью-йоркському народові. В цьому випадку Дженсен посилається на припущення, що різниця між *this* і *that* може бути зв'язана з категорією людей; в ситуації, яка була приведена вище, справжнім значенням вираження *this place*, виступає ситуація яку автор описує і що сприяє зміні контексту дискурсу.

Одними із очевидних лексичних перспектив є використання модальних слів, інколи називається «орієнтованим на того, хто говорить» і передається за допомогою додаткової конструкції з підметом першої особи матричним способом (*I consider it is possible that.... I frankly say to you that*) [10].

У пізнавальному процесі лінгвістики, така думка також є відправною точкою числа теорій; наприклад, іноземний лінгвіст Р. Лангакер стверджує, що: «додаткові з'ясувальні це складові прототипи прикладів відношення підпорядкування;... я знаю, вона пішла виділяє процес знання, а не процес відходу». Як наочно демонструє приклад, подібну думку передбачає головна пропозиція додаткового з'ясувального (також коли мається на увазі елемент теми) що описує подію так, а саме як об'єкт формування ідеї.

Таким чином, додаткові предикати не сприяють профілізації об'єкту формування ідеї; вони, швидше, створюють зразок інтерпретації конфігурації, лише моделювання (частини, ланки) теми.

Актуальним залишається дискурсивний аналіз лінгво-когнітивних особливостей на різних мовних рівнях в сучасній американській літературі, а також дослідження національної специфіки контекстуальних зв'язків.

Література:

1. Авдєєва Н. Н. Ви і немовля : Біля витоків спілкування / Н. Н. Авдєєва, С. Ю. Мещерякова. – М. : Педагогіка, 1991. – 160 с.
2. Амосова Н. Н. О синтаксическом контексте / Н. Н. Амосова // Лексикографический сборник. – № 5. – 1998. – С. 14–18.
3. Бахтін М. М. Естетика словесної творчості / М. М. Бахтін. Співр. С. Г. Бочаров. – М. : Мистецтво, 1979. – 424 с.
4. Бахтін М. М. Роботи 1920-х років / М. М. Бахтін. – Київ, 1994. – 384 с.
5. Брандес М. П. Провоторов В. И. Предпереводоведческий анализ текста / М. П. Брандес, В. И. Провоторов. – М. : НВИ ТЕЗАУРУС, 1999. – 370 с.
6. Гончарова Т. І. Спільність та специфіка мовних картин світу : автореф. / Т. І. Гончарова. – Харків, 1996. – 22 с.
7. Кибрик А. А. Функционализм / А. А. Кибрик, В. А. Плунгян. – В сб. : Фундаментальные направления современной американской лингвистики. / Под ред. А. А. Кибрика, И. М. Кобозевой и И. А. Секериной. – М., 1997. – 285 с.
8. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту : Навч. посіб. / І. М. Кочан. – 2-е вид., перероб і доп. – К. : Знання, 2008. – 423 с.
9. Wolfe T. The Bonfire of the Vanities / T. Wolfe. – Bantam Books : Straus and Giroux Inc. 1988 – 690 p.
10. Whitworth, M. Einstein's Wake: Relativity, Metaphor, Modernist Literature. – Oxford : Oxford University Press. 2001 – 340 p.